

Ibolya Tibor

Sztojka Párnó – egy „kóborcigány” bűnöző élete

Kevés olyan bűnöző van a magyar kriminalisztika történetében, akinek „munkássága” még ha áttételesen is, de kihatással volt a bűnüldöző hatóságok tevékenységének a szabályozására, ugyanakkor egy elvi, anyagi jogi kérdésben az igazságszolgáltatás egyik legmagasabb fórumát a magyar királyi Curia jogegységi tanácsát is megszólalásra készítette. A dánosi rablógyilkossággal¹ is terhelt Lakatos Balog János, cigány nevén Sztojka Párnó ilyen bűnöző volt.

Születésének helye, ideje, szülei és az ő neve is bizonytalan. Már a dánosi bűncselekmény miatti eljárást megelőzően is többször – és a dánosi eljárásban is – azt vallotta, hogy a Heves megyei Makláron római katolikusnak megkezesztelve született 1864-ben, eszerint a dánosi bűncselekmény elkövetésekor 43 éves lett volna. Ezt a hatóság elfogadta, vagy legalábbis nem vitatta, annak ellenére, hogy állításának valótlansága egyértelmű volt, ahogy azt a Gyűjtőfogházban az elsőfokú ítélet után 1908. május 30-án először 947. szám alatt felvett fogolytörzskönyve is tartalmazza: „*állítólag 43 éves, kinézésre 30-35 éves.*”² 30-35 évesnek és maklári születésűnek állítja egyébként a dánosi bűncselekmény miatt ellene kiadott „körözőlevél” is, ezt elfogadva valamikor 1872 és 1877 között születhetett, de ez is bizonytalan, hisz 1921-ben már 1885-ben születettnek vallotta magát.³ Az eltérés szándékos és a személyazonosság megállapításának ellehetetlenítésére szolgált. A korabeli rendészeti szakirodalom szerint a fiatal cigányok fiatalabbnak, az idősebb cigányok pedig valódi életkoruknál idősebbnek állítják be magukat a hatóságok előtt. Az előbbieket azért, hogy élvezhessék a fiatakorúaknak járó kedvezményeket, illetve a férfiak a katonai sorozás elkerülése érdekében, az idősebbek pedig azért, hogy szájalmat keltsenek maguk iránt.⁴ A jelenség a dánosi bűnügy egyéb vádlottjainál is egyértelműen megfigyelhető volt, pl. az orvos-szakértők szerint a kb. huszonöt-harminc éves Trokár Marcsa három gyermeke ellenére tizenöt évesnek vallotta magát, Kolompár Balog Tuta és Sztojka Kuna pedig az életkorukat megállapítani szándékozó orvosi vizsgálat előtt a pestvidéki törvényszék fogházában szálanként tépte ki a szakállát és bajuszát.⁵

1 1907. július 19-én éjjel Dánoson kóbor cigányok bestiális módon meggyilkolták Szarvas István csárdatulajdonost, feleségét Szarvas Istvánnét, nevelt lányukat, a 17 éves Macejkó Teréziát, akit meggyilkolása előtt többen meg is erőszakoltak, illetve egy odatévedő kocsist, Tabányi Pált, majd értékeiket elrabolva felgyújtották a csárdát és elmenekültek.

2 Magyar Nemzeti Levéltár Budapest Főváros Levéltára (MNL-BFL) VII.101.e. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 947. fogolytörzskönyv.

3 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL-BKML) VII.102. A Kalocsai Királyi Törvényszéki Fogház iratai. 1921. évi 399. fogolytörzskönyv

4 Csendőrségi Lapok. 1908. július 5.

5 Az Újság. 1908. május 15.

A hatóságok megtévesztése érdekében Lakatos János, Lakatos Balog János, ifj. Kolompár János neveket is használó Párnó apjának Lakatos Balog Mihály, alias Surányi Ignácot tartják, aki szintén a dánosi ügy vádlottja volt, bár a vád szerint nem járt a dánosi csárdában. Ő volt azonban a kb. 40 főből (7–8 férfi a többi nő és gyerek) álló karaván vajdája, az ún. Surányi banda vezetője. Jellemző módon Párnó a Gyűjtőbe való befogadásakor azt állította, hogy már csak az anyja él, ez azonban konzekvens védekezésének része, hisz a tárgyaláson is azt vallotta, hogy semmi köze a többi vádlotthoz, még csak nem is ismeri őket. Neve „Párnó”, vagyis „Fehér”, egyébként beszélő név, cigányhoz képest szokatlanul világos bőre miatt nevezték így. Kék szeme volt, akárcsak apjának, Surányi Ignácnak és testvérének Surányi Kunának [bár neki csak az egyik szeme volt kék, a másik sárga (!)⁶]. A dánosi bűnügy tárgyalásának egyik esküdtje, Péterfy Tamás – aki később cikksorozatot⁷ és egy borzalmas romantikus regényt⁸ írt a dánosi cigányokról – is kiemelte Párnó fehér arcát és „villogó, erős nézésű” szemét, amelynek egyetlen villantásával el tudta hallgattatni az ügy XIV. rendű vádlottjától Lakatos Maritól (alias Kolompár Buer) származó, ellene valló 12 éves fiát, Lakatos (Kolompár) Jancsit. Személyleírása szerint 165 cm magas, erős testalkatú, szegletes arcú, kerek állú, hiánytalan fogsorú, barna bajuszú férfi volt, több különös ismertető jellel; bal alkarján szív és R. B. tetoválás – Surányi Ignác és Surányi Kuna is tetováltak voltak⁹ –, feje tetején egy nagy, ütéstől származó sebhely, jobb felső lába szárán pedig lövéstől eredő sebhely. Külsőjéről dr. Gábor Béla, aki amellett, hogy az ügy daktiloszkópiái szakértője volt, cikksorozatban is tudósított egy korabeli szaklapot a dánosi ügy tárgyalásáról, az alábbiakat írja: „*Ritka szép férfi, magas, nyúlánk, finom metszésű orra, nyílt kék szeme, pörge kis bajusza, mely arányosan ívelt piros ajkat takar, mintha tagadni látszana a cigány származást.*”¹⁰

Sztojka Párnóval szemben már a dánosi bűncselekményt megelőzően is több eljárást folytattak, ezek közül kiemelkedik egy emberölés miatt indult eljárás, amelyet testvére – vagy unokatestvére, ezt Párnó maga sem tudta megmondani –, Lakatos György cigányvajda sérelmére követett el. A banda már ekkor is bűncselekmények elkövetéséből tartotta fenn magát, az így szerzett dolgokat pedig saját szokásaik szerint osztották fel egymás között. A testvérek közötti osztozkodás törvényesen szerzett javak esetén sem mindig konfliktusmentes, a konkrét ügyben pedig két, Sztojka Párnó által ellopott ló eladásából származó 160 korona felett vitatkozott össze 1906. augusztus 9-én egy Monor és Üllő között lévő csárdában a vajda és Párnó. A vitatkozásnak tanúi is voltak, majd a testvérek elhagyták

6 MNL-BFL VII-101.e. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 946. fogolytörzskönyv.

7 PÉTERFY Tamás: Az a híres Balog Tuta. *Detektív*, 1921. évi 8–9–10., 12–14. szám

8 PÉTERFY Tamás: *Tűzön véren keresztül. A dánosi rablógyilkos kóbor cigányok története*. Nyomatott a Szabadság könyvnyomdájában. 1435. E. 12th. St., Cleveland O. 1930.

9 A Csendőrségi Lapokban 1935-ben (22., 23., 24. szám) megjelent fordításban egy cikksorozat a tetoválásról, amelynek szerzője azt állította, hogy a korabeli cigányok nem tetováltatták magukat. A dánosi vádlottak önmagukban megcáfolják a cikk állításait.

10 *Közbiztonság*, 1908. május 8. Bár mai szemmel furcsának tűnik, a korszak publicisztikájától egyáltalán nem idegen a férfiak külsejének ilyen jellegű dicséretése.

a csárdát, összeverekedtek, és Párnó a dulakodás hevében lágyékon lőtte Lakatos Györgyöt. A sebesült vajdát bezárlították a Rókus-kórházba, ahol ő nem akarván testvérének ártani, halála előtt előbb azt mondta, hogy egy haragosa a Rafael családból, majd azt, hogy egy parasztember lőtte meg.¹¹

Sztojka Párnó megszökött, de mivel a tanúk látták a csárdában a testvérével vitatkozni, eljárás indult ellene, amelynek során 1906. október 18. napján elfogták. A család és a karaván tagjai azonban nem árulták el az igazságot, így 1907. január 16-án egy másik ügye miatt átkísértették az Egri Királyi Törvényszék fogdájába, és bizonyíték hiányában megszüntették a vele szemben emiatt indult eljárást. Miután a dánosi ügyben újra elfogták, a Lakatos Györggyel korábban tizenöt évig „vadházasságban” élő Kolompár Netti, alias Surányi Ibolyka rávallott „kisebbik urára,” mondván, korábban azért nem mert vallomást tenni, mert félt Párnó bosszújától. Sztojka Párnó beismerte a bűncselekményt, a pestvidéki ügyész pedig az ügyet elkülönítette, és még a dánosi bűnper előtt 1908. február 28-án esküdszék elé vitte.¹² Az ügyben a közvádlói feladatokat dr. Publik Ernő alügyész látta el, a védő pedig dr. Rácz Géza ügyvéd volt, mindketten szerepeltek a dánosi bűnügy során is. A bíróság előtt Párnó visszavonta a vallomását, azzal az indoklással, hogy a csendőrök bántalmazták, de a márianosztrai női börtönből a tárgyalásra előállított Kolompár Netti a szemébe mondta, hogy ő lőtt rá a saját testvéreire. Az esküdszék szándékos emberölés büntetésében mondta ki bűnösségét, dr. Verebély Ignác bírósági elnök pedig hét év fegyházra ítélte.¹³ A Curia III. büntető tanácsa (elnök: dr. Bömches Gyula, előadó bírósági elnök: dr. Pongrácz Jenő) 1908. június 10-én – két héttel a dánosi bűnügyben hozott elsőfokú ítélet után – a semmisségi panasz elutasításával az ítéletet jóváhagyta.¹⁴

Lakatos György temetésén egyébként a Surányi banda a koporsó mellett lefényképeztette magát, a fényképet a bírósági elnök a dánosi ügy tárgyalásán be is mutatta, ami így bizonyíték volt arra – amit ők részben tagadtak –, hogy a vádlottak ismerik egymást.¹⁵

Sztojka Párnó tehát a dánosi bűncselekményt megelőző telet vizsgálati fogságban töltötte előbb a pestvidéki királyi törvényszék fogházában, majd Egerben. Eger és környéke – különösen Egerszalók – egyébként a Surányi banda egyik bázisa, telelő helye volt, ahonnan korábban többször is kitoloncolták őket, apróbb bűncselekményeik és kihágásaik miatt. Párnó 1907. január 16. napján Budapestről történt átkísérése egy még 1906-ban elkövetett lopás büntetése miatt indult eljárásban történt, amelyben mások mellett érintett volt a későbbi dánosi ügy több szereplője, így: Párnó, Kolompár Balog Tuta, Sztojka Dollár, Sztojka Kuna és Surányi Ignác is. Az ügyben az egri királyi törvényszék vizsgálati fogságot rendelt el mindenkivel szemben, de 1907. március 20-án csak Lakatos Balog Józsefet és

11 *Magyarország*, 1908. június 11.

12 Párnó fegyvertörzskönyvéből tudjuk az ügyszámot is: B. 3581/1908

13 *Népszava*, 1908. február 29.

14 *Független Magyarország*, 1908. június 11.

15 *Budapesti Hírlap*, 1908. április 24.

Surányi Ignácot mondta ki bűnösnek a 2027/B.907. számú ítéletében a bíróság, a többieket – így Sztojka Párnót is – felmentették.¹⁶

Miután az egerszalóki jegyző, Kenderessy Károly 1907 tavaszán ismételen kitoloncoltatta a cigányokat a faluból, egy kispesti kitérőt követően – ahol Surányi Ignácot rövid időre betörések miatt le is tartóztatták – a karaván Kecskemét környékén táborozott. 1907. július 9-én a kiskunfélegyházi határban portyáztak és loptak a környékbeli tanyákból, ami miatt a kiskunfélegyházi csendőrök intézkedtek velük szemben. Ennek során a csendőrök fejbe lőtték a rájuk támadó Balog Marit – Surányi Ignác egyik lánya –, akinek hihetetlen szerencséjére a lövedék a koponyacsonton megakadt és anélkül, hogy azt átlukasztotta volna, a bőr alatt a jobb oldalról a fejének bal oldalára csúszott át.¹⁷ A csendőrök a karavánt a kiskunfélegyházi járásbíróságnak adták át, ahonnan két nap múlva a kecskeméti királyi ügyészséghez lettek átkísérve. Innen 1907. július 13-án Balog Mari kivételével az egész karavánt elengedték.¹⁸ Ezt követően került sor 1907. július 17-én a gyóni Fabók család sérelmére elkövetett rablásra, majd július 19-én este a dánosi Szarvas csárdában történő rablásra és a négy áldozatot követelő mérsárlásra, amely bűncselekmények elkövetésekor Sztojka Párnó volt a cigányok vezetője, de a 17 éves Szarvas (Macejkó) Terézia megerőszakolásában nem vett részt.

Mivel tudták, hogy a dánosi bűncselekmény miatt komoly hajsza indul ellenük, a karaván a könnyebb menekülés érdekében két részre oszlott. Párnó, Sztojka Dollár, Kolompár Balog Tuta és Sztojka Kuna, valamint a hozzájuk tartozó asszonyok és gyermekek Nyíregyháza irányába menekültek, de a téglási kocsmában július 23-án igazoltatta őket egy kétfős csendőrijárőr, amelynek vezetője Fogarasi Gyula hajdúhadházi őrsvezető saját későbbi vallomása szerint ekkor még nem is tudott a Dánoson történt bűncselekményekről.¹⁹ Az igazoltatás során az asszonyok cigány szokás szerint megpróbálták elterelni a járőr figyelmét, ami rövid időre sikerült is nekik, így a férfiak megugrottak. A csendőrök üldözték őket,

A dánosi rablójalkosság tettesei

16 MNL–Heves Megyei Levéltár (HML) Egri Törvényszéki Fogház iratai VII-7/1907. szám alatti törzskönyvi bejegyzések. Lakatos Balog Józsefnek Trokár Marcsa volt az élettársa. Az ítélet közvetve szerepet játszott a dánosi rablójalkosságban, mert a cigány gyermekek tanúvallomása szerint Trokár Marcsa azért uszította a férfiakat a bűncselekmények elkövetésére és akart mindenáron pénzhez jutni, hogy csomagot tudjon vinni vagy küldeni börtönben lévő élettársának Vácra. Lakatos Balog József törzskönyve ezt is alátámasztja; 1907. június 8-án szállították át a váci fegyintézetbe.

17 *Csendőrségi Lapok*, 1908. október 4.

18 *Budapesti Hírlap*, 1908. február 16. Sajnos úgy a kiskunfélegyházi, mint a kecskeméti bíróságok korabeli iratai megsemmisültek, illetve elvesztek, az ügyészségi iratokkal egyetemben.

19 *Magyarország*, 1908. április 29.

de csak Kolompár Balog Tutát tudták helybeli parasztok segítségével Téglás és Újfehértó között a kukoricásban elfogni, Párnó, Kuna és Dollár megszöktek.

A banda másik felét – Surányi Ignácot, Sztojka Bajkát, Surányi Mártont és a hozzájuk tartozó nőket és gyermekeket – Kecskemét közelében, Szentkirálypusztán már július 22-én elfogták. A megindult eljárásban többek között az együttműködő Lakatos Róza Lina fiatalkorú cigánylány segítségével sikerült a vizsgálat elrendeléséhez szükséges mértékben a tényállást tisztázni, így 1907. augusztus 24-én dr. Aczél Nándor vizsgálóbíró elrendelte a vizsgálatot és név szerinti köröző levelet bocsájtott ki Párnó, Dollár és Kuna ellen. Ugyanakkor a III. csendőrkerület szeptember 8-án a nyomozás folytatását rendelte el, hisz nemcsak az elkövetők egy része volt még szökésben, de a csárdából eltűnt pénz nagyobb része sem került még elő. Nem tudni, hogy Sztojka Párnó erről milyen információkkal rendelkezett – sem írni, sem olvasni nem tudott –, de az biztos, hogy óvatlanul viselkedett. 1907. szeptember 9-én Lakatos Márton Danyi nevű bűntársával Miskolcon, egy kocsmában költekezésükkel tűntek fel, ezért az értesített rendőrök elfogták őket. Kiderült, alaposan gyanúsíthatóak azzal, hogy betörték Spitz József maklári kereskedőhöz és onnan 600 koronát vittek el. Az esetről beszámoló Egri Újság című napilap szerint a miskolci rendőrségen megjelent füzesabonyi csendőrök Párnót már ekkor a dánosi elkövetők egyikeként azonosították, és 1907. szeptember 11-én beszállították az elfogott cigányokat az egri törvényszéki fogházba.²⁰ Ezt Párnó és Danyi ott felvett fogházi törzskönyve maradéktalanul megerősíti, ahogy azt is, hogy 1907. szeptember 15-én átszállították őket a pestvidéki törvényszék fogházába.²¹ Erre azért került sor, mert az egri fogházban levették ujjlenyomataikat és felküldték Budapestre, ahol dr. Gábor Béla rendőrségi fogalmazó a budapesti rendőrkapitányság nyilvántartó osztályának vezetője megállapította, hogy Sztojka Párnó jobb hüvelyk és mutatóujjának lenyomata azonos a dánosi helyszínen talált poháron rögzített ujjnyomokkal.

A dánosi bűncselekmény „főbenjáró” volta nem akadályozta meg az eljáró pestvidéki ügyészséget abban, hogy a maklári betörés miatt is lefolytassa az eljárást. Sztojka Párnót és Lakatos Márton Danyit kettő rendbeli lopás büntetével vádolták, amelynek eredményeképp a pestvidéki törvényszék 1908. március 16-án Párnót 3 évi, Lakatos Márton Danyit pedig 2 évi fegyházbüntetésre ítélte. Az ítélet 1908. szeptember 9-én a budapesti ítéletábrla 6553/1908. számú végzésével emelkedett jogerőre.²² Érdekes módon erről az eljárásról – ellentétben Párnó testvérgyilkosságával – semmi sem jelent meg a sajtóban. Maga Párnó egyébként utalt rá a dánosi ügyben, amikor azt mondta: „tudják az urak, honnan volt a nálam talált pénz, hisz három évre ítéltek érte.”

²⁰ Egri Újság, 1907. szeptember 11.

²¹ MNL-HML Egri Törvényszéki Fogház iratai VII-7/1907. 563. és 564. számú törzskönyv

²² MNL-BFL VII-101.c. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 1192. és 2673. számú fegyenc törzskönyvek. Lakatos Márton Danyi 1909. október 19-én reggel szabadult. Törzskönyvi bejegyzése szerint: „A szabadhoz szokott s oda vágó testét lelkét megviselte a börtön, a melyhez szokva nem volt. Okulásához ezek alapján lehet reményt fűzni.”

Mivel szeptember 12-én Perkedpuszta közelében Sztojka Dollárt, szeptember 20-án Telkibányán pedig Sztojka Kunát is elfogták, majd szeptember 27-én Szentkirálypusztán a dánosi csárdából elrabolt pénz egy részét is megtalálták, immár semmi akadálya nem volt a dánosi négyes rablógyilkosság miatti eljárás lefolytatásának.

Az ügy esküdszéki tárgyalására 1908. április 22. napjától május 29. napjáig – összesen 32 tárgyalási napon át – került sor. A pestvidéki ügyészség a Surányi karaván tizenhét tagját vádolta meg, Sztojka Párnó az első rendű vádlott volt, a gyóni, dánosi és egy pusztavacsi rablással, lopással és három rendbeli testi sértéssel, a dánosi négy rendbeli gyilkossággal és gyújtogatás büntetével vádolták. Végül a pusztavacsi rablás vádját elejtették, a gyújtogatás vádját dr. Gáll Endre ügyész vádbeszédében pedig vele szemben nem, egyedül Kolompár Balog Tutával szemben tartotta fenn, a büntetésre irányuló indítványában azonban kihangsúlyozta Párnó „vezéri” szerepét a bűncselekmények elkövetésében.²³ Párnó, aki ekkor még nyilvánvalóan nem volt tisztában az ujjlenyomat jelentőségével, az eljárás során végig azzal védekezett, hogy a dánosi helyszínek a közelében nem járt, a többi vádlottat nem ismeri, magáról pedig azt állította, hogy nyáron „*paraszi munkát végez,*” télen pedig „*csak úgy jár.*” Gábor Béla már idézett tárgyalási tudósítása szerint „*valamennyi között a legintelligensebb s bár a legerősebben terhelt (...)* a legnyugodtabb is.”²⁴

Miután az esküdszék bűnösnek találta, a bíróság azért nem ítélte halálbüntetésre, mert „*nem lehetett megállapítani, hogy egyik vagy másik vádlott milyen tevékenységet fejtett ki a gyilkosság körül s nem volt reá megnyugtató adat, hogy nem éppen azok voltak-e gonoszabbak, a kik életkoruk miatt nem voltak halálra ítéelhetők.*”²⁵ Így a pestvidéki törvényszék 1908. május 29-én 6884/1908.B. számú ítéletével életfogytiglani fegyházbüntetésre és 10 évi hivatalvesztésre²⁶ ítélte, akárcsak Sztojka Dollárt és Trokár Marcsát (Sztojka Bajka, Kolompár Balog Tuta és Sztojka Kuna azért kapott 15 évi fegyházbüntetést, mert nem lehetett egyértelműen eldönteni, elmúltak-e már húsz évesek). Párnó későn, már az ítélet kihirdetése után jött rá a helyszínen megtalált ujjlenyomatának bizonyításbeli jelentőségére, de próbálta menteni magát és újabb kihallgatásra jelentkezett. Ennek során 1908. június 26-án dr. Laudon Gyula vizsgálóbíró-helyettes előtt olyan vallomást tett, mely szerint a gyilkosság napján délután fél egy körül egy találkozó miatt mégiscsak járt a dánosi Szarvas csárdában, ahol ivott egy-két pohár bort, de mivel Orbán Dani – akivel találkozni akart – nem jött el, ő is távozott.²⁷ Ettől függetlenül az ítéletet 1908. november 19-én a Curia dr. Sebestyén Mihály vezette IV. büntetőtanácsa 7498/1908. számú végzésével a semmisségi panaszok elutasításával helybenhagyta. Sztojka Párnó büntetéseit 1909. február 15. napján a pestvidéki törvényszék 2841/1909. B. számú

23 Magyarország, 1908. május 29.

24 Közbiztonság, 1908. május 8.

25 K. NAGY Sándor: A cigányok elleni nyomozásról I. *Csendőrségi Lapok*, II. évfolyam 23. szám.

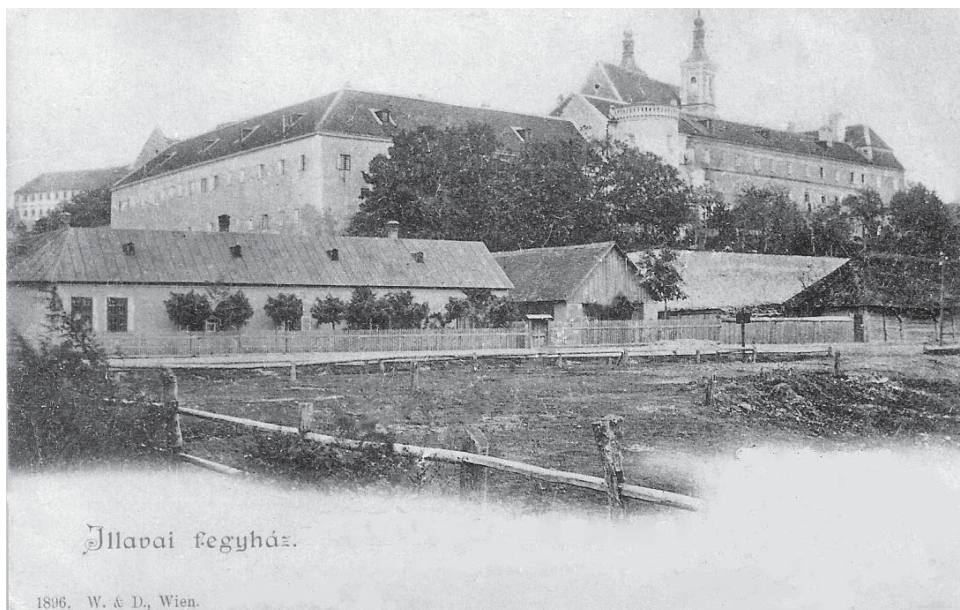
26 A mai közügyektől eltiltás mellékbüntetésnek felelt meg.

27 Magyarország, 1908. június 30.

ítéletével összbüntetésbe foglalta, és megállapította, hogy életfogytiglani fegyházbüntetésének kezdete 1909. január 12. napja.

Amilyen rosszul indult az év Sztojka Párnónak és társainak, olyan fontos újítás került bevezetésre 1909. január 01. napjával a magyar rendészetben, hisz a 24.300/1908. I.M. rendelet alapján létrehozott Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal – benne a daktiloszkópiai nyilvántartással – ezen a napon kezdte meg a működését. A rendelet bizonyára megszületett volna a dánosi bűncselekmény nélkül is, azonban az ottani helyszínen talált ujjnyom sikeres azonosítása és ennek segítségével az egész országot izgalomban tartó bűnügy megoldása bizonyosan közrejátszott az OBNYH felállításának elfogadtatásában.

Párnót, Sztojka Dollárt, Sztojka Bajkát, Kolompár Balog Tutát és Sztojka Kunát 1909. február 16-án szállították át az illavai (ma Ilava, Szlovákia) fegyházba, abba a várbörtönbe, ahol akkoriban a legsúlyosabb szabadságvesztésre ítélt fegyenceket őrizték.²⁸ A kor büntetés végrehajtási szabályainak megfelelően az itt őrzött fegyencek az első évet – ha egészségi állapotuk megengedte – magánzárkában töltötték. A beszállított „dánosiak” közül Kolompár Balog Tuta volt valószínűleg az egyetlen, aki nem volt magánzárkában, hisz előrehaladott tüdőbetegséggel szállították át Illavára, ahol 1909. június 29.-én meg is halt.

Az illavai fegyház

Sztojka Párnónak azonban nem állt szándékában az illavai fegyházban meghalni, ezért megszökött. Szökésének időpontja azonban – jellemző módon – bi-

²⁸ MNL-BFL VII-101.c. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 2671-2674., 2676. számú fegyenc-törzskönyvei

zonytalan, már csak azért is, mert a lehetséges időpontok közül egyről bizonyosan, egy másikról pedig nagy valószínűséggel csak Sztójka Párnó elmondása alapján tudunk. Történelmi tény, hogy a forradalmi megmozdulások hírére 1918. november 2-án az illavai fegyházban lázadás tört ki, melynek során a fegyencek egy csoportja lefegyverezte az őröket, majd hatalmukba kerítve egy vonatot, megindultak Budapest felé. A szerelvényt azonban Vácán feltartóztatta egy katonai különítmény, és géppuskával tüzelt az ellenszegülőkre, az életben maradt fegyenceket pedig beszállították a váci fegyintézetbe.²⁹ Az esetről Tormay Cécile is írt a Bujdosó könyv november 2-i bejegyzésében: „(...) fosztogatnak, mint az illavai fegyencek. A forradalom hírére azok is kitörtek. Vonatot kerítettek maguknak és fegyveresen jöttek Pest felé. Vácott egész csata fejlődött, sok a halott, a sebesült, a többi pedig megugrott...”³⁰

Azt, hogy az illavai fegyenc-lázadás, illetve kitörés váci epizódja nem a történelmi legendák, hanem a tények közé tartozik, bizonyítják a váci fegyházban ezen alkalommal felvett fegyenc-törzskönyvek is. Ezek tanúsága szerint 1918. november 3-án több mint kétszáz fegyencet fogadott be az intézet „az illavai fegyintézetből való kitörés után,” köztük gyilkosokat és igen sok, a háború alatt a katonai bíróságok által elítélt, jellemzően nemzetiségi területről származó katonaszökevényt.³¹ A fegyencek egy részét 1918. december 1-én a kihirdetett amnesztia miatt elengedték, de a proletárdiktatúra alatt is szabadítottak a büntetésük kitöltése előtt rabokat, voltak olyanok is, akiket egyenesen a váci direktóriumnak adtak át. Az illavai fegyintézetből kitört és Vácra újra bebörtönzött személyek között a nevek tanúsága szerint voltak cigányok is, azonban, hogy akár az ő, akár a többiek személyazonosságát a korabeli zűrzavaros viszonyok között a fegyházban kétséget kizáró módon meg tudták-e állapítani, több mint kérdéses.

Sztójka Párnónak az egyébként is anarchiához közeli állapotokban tehát az illavai lázadás és kitörés során lett volna leginkább lehetősége megszökni és eltűnni. Azonban Párnó saját későbbi, szabadlábban tett állítása szerint őt a „vörösök” engedték ki (ami így csak 1919-ben történhetett), de nem Illaváról, ahol 10 évet húzott le, hanem a turócszentmártoni papírgyárból, ahol az utolsó két esztendőt töltötte.³² Ugyanakkor a Magyar Királyi Curia büntető jogegységi tanácsának B.I. 434/1934/69. számú, 1934. február 23. napján kelt határozata tényként közli, hogy 1920. október 15. napján szökött meg, ez a dátum azonban nagy valószínűséggel Párnónak a váci fegyházban a feltételes szabadlábba helyezési kérelmét követően megtett nyilatkozatán alapul, ahogy arra a határozat egyébként utal is. Kevés az esély azonban arra, hogy Párnó az 1920 októberére már normalizálódott helyzetben, az akkorra cseh uralom alá került Illaváról szökött volna meg, ráadásul amikor a nyilatkozatot tette, neki az állt érdekében, hogy szökésének

29 SZÖLLŐSY Oszkár: *Magyar börtönügy. A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása*. Második, bővített kiadás. Budapest 1935. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Kiadása. 49. p.

30 TORMAY Cécile: *Bujdosó könyv*. Lazi kiadó, 2009.

31 MNL-PML. VII.101. Váci kir. Országos Fegyintézet iratai 1855-1944. B. Fegyencek törzskönyvei. 159. kötet 260-488. szám alatti törzskönyvek

32 *Keleti Újság*, 1937. július 25.

időpontját a büntetés végrehajtásának elkezdéséhez képest a lehető legtávolabbi, egyben újbóli elfogásához legközelebbi időpontra helyezze, hisz a feltételes szabadság engedélyezésének szempontjából nem volt mindegy, mennyi időt töltött ténylegesen büntetés-végrehajtási intézetben. Ezért sokkal valószínűbb, hogy az első lehetséges alkalmat kihasználva, 1918 novemberében az illavai zendülés során szökött meg. Ezt támasztja alá egyébként egy Illaván készült és 1933-ban megjelent riport is.³³ Ha azonban ez így volt, valószerűtlen, hogy Párnó csatlakozott volna a forradalmi Budapestre vonaton igyekvő fegyencekhez,³⁴ a nagyváros nem az ő terepe volt. Ráadásul jól ismerte a Felvidéket, a dánosi ügy tárgyalásán is arra hivatkozott, hogy a cselekmény elkövetése idején ő Abaúj-Torna vármegyében tartózkodott. Mint láttuk ez nem volt igaz, az viszont igen, hogy 1907-ben a környéken, Miskolcon fogták el.

Egy biztos: 1921 tavaszán Párnó már Kecelen, illetve a környékén tartózkodott és sorozatban követett el bűntársaival – ifj. Lakatos János Vésó, Kolompár Vendel, Kolompár István Maxi – pince-, kamra- és lakásbetöréseket Kecelen (1921. március 14.), Kiskörösön (1921. május 12.), Öregcsertőn (1921. augusztus 24.), Nemesnádudvaron (1921. szeptember 4.), az utóbbi helyen egy éjszaka alatt három különböző sértett pincéjébe is behatolva. A betörésekből származó ruhaneműeket, élelmiszert, bort Párnó új élettársa, Kolompár Farkas Józsefné szül. Kolompár Mária, továbbá anyósa, özvegy Sztojka Józsefné szül. Sárközi Erzsébet, Sztojka Julianna Kácsai (azonos a dánosi bűnügy XVI. rendű vádlottjával, Lakatos Mari Kácsival, ahogy arra a későbbi ítélet hivatkozik is), valamint Sztojka Anna Lakatos Erzsébet segítettek eladni, illetve elcserélni, tudva azok bűnös eredetéről. Az elkövetők ezeket a kisebb betöréseket és az orgazdaságot még lehet, hogy megúszhatták volna, azonban Párnóék következő bűncselekménye miatt már intenzívebb csendőrségi nyomozás indult.

1921. szeptember 10-én éjszaka Sztojka Párnó, ifj. Lakatos János Vésó, Kolompár István Maxi, Sárközi József Jozsó, valamint az őket távolabbról követő Lakatos Lajosné és Lakatos Rózsi a miskei gőzmalomhoz mentek, majd a férfiak közül egy bemászott a gépház ablakán, annak ajtaját belülről kinyitotta, és beengedte a többieket. A gépház és a malomház közötti zárt ajtót „lecsavarták”, a malomházon keresztül bejutottak a nyitott irodába, az ott lévő lezárt íróasztal fiókját egy vésővel felfeszítették, és az abban talált 5 110 koronát eltulajdonították. Ezek után a szobában talált pénzszekrényt egy zsáktoló taligán a malom hátsó udvarára tolták ki, majd az ott lévő istállóból a malom kocsjába befogtak két lovat és a pénzszekrényt a helyszíntől kb. másfél km-re lévő szántóföldre vitték. Itt a kocsit körbe-körbe hajtva, hogy a zaj ne okozzon feltűnést, a pénzszekrényt baltacsapásokkal szétverték, és eltulajdonították a benne lévő 214 022 koronát, majd mindent – kocsit, lovat, baltát, vésőt és egy női szoknyát – otthagya hagyták el a helyszínt. A zsákmányolt

³³ *Zalai Közlöny*, 1933. augusztus 15.

³⁴ SZÖLLŐSY id. műve szerint a fegyencek azért tartottak az anarchiában fuldokló Budapestre, hogy részt vehessenek a csőcselék fosztogatásaiban. Véleményem szerint sokkal valószínűbb, hogy a zömmel szerb, horvát, román nemzetiségű volt katonaszökevények saját hazájuk felé igyekeztek, amelyhez Budapesten keresztül vezetett a legrövidebb út.

pénzt Körmepuszta közelében a kukoricásban osztották szét, a nagy sietségben egy 1000 koronást, egy 20 koronás negyedrészt továbbá egy vászonzacskót el is hagytak. Párnó a zsákmányolt pénz ráeső részéből 37 000 koronát átadott anyósának, özv. Sztojka Józsefné Sárközi Erzsébetnek, hogy ássa el, amit ő meg is tett, a Császártöltésen két helyre elásott pénz a nyomozás során előkerült.³⁵

A keceli csendőrök először Párnó anyósát, özvegy Sztojka Józsefné Sárközi Erzsébetet, Sztojka Annát és Sztojka Julianna Kácsit fogták el 1921. szeptember 28-án. Párnót valószínűen Kácsi besúgása nyomán a miskei csendőrök fogta el október 2-án Kalocsán, és október 9-én beszállította a kalocsai törvényszéki fogházba, akárcsak a keceli csendőrök által október 7-én elfogott élettársát, Kolompár Farkas Józsefné Kolompár Marit.³⁶ Párnó az eljárásban Lakatos Jánosként nevezte meg magát, azt állítva, hogy lókupec, keceli lakos, aki Makláron született 1885-ben. Ujjlenyomatait levették, és 1921. október 19-én beküldték az országos nyilvántartóba. A nyilvántartó válasza szerint az elfogott Lakatos János azonos azzal a Lakatos János Kuna nevű cigánnyal, akit a dánosi rablógyilkosság V. rendű vádlottjaként 15 évi fegyházbüntetésre ítélték. A Curiától származó későbbi hivatalos magyarázat szerint a tévedés oka az volt, hogy amikor a dánosi rablógyilkosok ujjlenyomatait a pestvidéki törvényszéki fogházban rögzítették, Párnó ujjlenyomat-lapjára öccsének, Kunának az adatait írták fel. A szorult helyzetbe került Párnó a tévedés miatt természetesen nem tiltakozott, hisz az számára kedvező volt. Az eredeti ítélet szerint ugyanis amennyiben Kuna folyamatosan töltötte volna 15 évi fegyházbüntetését, 1923. január 18. napjával szabadul, így Párnó Kuna személyazonosságának átvételével számíthatott arra, hogy Dános miatt – szemben az ő életfogytiglani fegyházával – már csak két-három évet kell ülnie.

A lefolytatott eljárásban Párnót 1923. március 14-én a kalocsai törvényszék B. 2838/1921/91. szám alatti ítéletével Lakatos János Kuna név alatt 3 rendbeli lopás büntette miatt 2 év és 6 hónap fegyházbüntetésre ítélte. Az ügyben a tényállásban említett férfiak közül csak Párnót ítélték el, a többiek megszöktek, míg a cigány-asszonyok mellett orgazdaság miatt elítéltek több környékbeli parasztasszonyt is.³⁷ Az ítéletet az ügyész fellebbezése után a Budapesti Királyi Ítéletábla 5 év fegyházbüntetésre súlyosította azzal az indokkal, hogy az újabb cselekményeket a dánosi rablógyilkosság miatt kiszabott fegyházbüntetésének a kitöltése előtt, mint szökevény követte el. A másodfokú ítélet ellen Párnó által bejelentett semmisségi panaszt kellő megokoltság hiányában a Curia 1924. október 15. napján kelt B. II. 4124/1924/114. szám alatti végzésével utasította el. Sztojka Párnót a kalocsai törvényszék fogházában kétszer is (5, illetve 6 napra) sötétzárka-fenyítéssel sújtották, majd 1923. október 26-án a szegedi királyi kerületi börtönbe – ismertebb nevén a Csillagbörtön – szállították. Párnó itt a büntetést teljes egészében kitöltötte, és 1926. október 14-én Szegedről szabadult.

35 MNL-BFL VII.1. Budapesti Királyi Ítéletábla iratai VII.1.d. 17.B. 10.958/1923. sz. iratai

36 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL-BKML) VII.102. A Kalocsai Királyi Törvényszéki Fogház iratai. 1921. évi 373., 374., 375., 399., 402. számú fogolytörzskönyvek.

37 A parasztasszonyok a környék módosabb gazdáinak a feleségei voltak, akik üzleteltek a cigányokkal – *Kalocsai Lapok*, 1921. október 12.

Párnó szabadulása után nem sokkal egy (?) bűnbanda kezdett el garázdálkodni Pest megyében. 1928 augusztusában Kiskörösön egy malomba és egy kovácsműhelybe törtek be, ahonnan többek között puskákat is elloptak. Szeptemberben a dunavarsányi országúton Bognár Mihály kunszentmiklósi fuvaros kocsijáról loptak le több láda fűszert, majd amikor a sértett észrevette a lopást, revolverrel is megfenyegették. Október végén a Tolnanémediben lévő postahivatalba törtek be, ahol a szomszédos házakból kocsit és lovakat loptak, azért, hogy a postán lévő páncélszekrényt el tudják vinni. A páncélszekrényt szétverve és üresen találták meg a falu határában, a benne lévő mindössze 30 pengő készpénzt és 600 pengő értékű bélyeget az ismeretlen tettesek elvitték. A miskolci gőzmalomnál történt betöréshez erősen hasonlító bűncselekmény helyszínére kikerkező csendőrök az MTI szerint azonnal cigányokra gyanakodtak. A banda Pesterzsébet, Kispeszt, Ócsa környékén számos egyéb betörést követett el, több ezer pengő értékű ékszert és ruhaneműt zsákmányolva.³⁸

Eközben 1929. április 10-én Alsódabason lopás gyanúja miatt az alagi csendőrök ismét elfogta Párnót, élettársát Herceg Orbán Máriát és az ő fiát Herceg Istvánt.³⁹ Herceg Orbán Mária, más néven Kolompár Zelfi (alias Balog Panni, Balog Angyél, Kolompár Rózsi, Kolompár Mária, Sárközi Rozália, Kolompár Farkas Józsefné) a dánosi rablógyilkosság XII. rendű vádlottja volt, aki akkor Sztojka Dollárral élt „vadházasságban”. A dánosi ügyben orgazdaság miatt egy év börtönbüntetésre ítélték, amelyből 1908. augusztus 29-én szabadult, de azután is rendszeresen összetűzésbe került a törvénnyel.⁴⁰ Mint láttuk, már a kalocsai környékén elkövetett bűncselekmények idején is Párnó élettársa volt, aki aktívan részt vett a férfiak betöréseiből származó dolgok elidegenítésében. Párnó saját szavai szerint Herceg Orbán Mária ugyan nem törvényes házastársa volt, de több gyermeke is származott tőle.⁴¹ Herceg Orbán Mária nagy valószínűséggel Sztojka Dollártól (alias Lakatos Lajos, Balog Náci Sándor) származó fia, Herceg István (alias Lakatos János, Herceg Orbán István, Sztojka János, Herceg János Vésó) már a Kalocsa környéki betörésekben is Párnó fiatalkorú bűntársa volt.⁴² Párnót, élet-

38 MTI Hírárchívum. 1928. október 23., 1930. január 16., A Magyar Detektív. 1929. július 15.

39 Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára (MNL-PML) VII.102. Pestvidéki kir. Törvényszéki Fogház iratai, 1929. évi 881-883. törzskönyvei

40 Herceg Orbán Máriát 1909-ben hamis tanúzásért, 1911-ben orgazdaságért, 1914-ben lopásért, 1915-ben közveszélyes munkakerülésért, 1916-ban lopásért, 1918-ban orgazdaságért, 1923-ban, 1925-ben és 1929-ben lopásért ítélték el. – MNL-PML. VII.102. Pestvidéki kir. Törvényszéki Fogház iratai 1937.évi 2158. törzskönyv

41 *Keleti Újság*, 1937. július 25.

42 Sztojka Párnó nevelt fiát a Csendőrségi Lapokban, a cigány bűnözők személyazonosításának nehézségeit taglaló cikkben iskolapéldaként emlegették. Eszerint 1940. október 9-én a nagymágocsi őrön Sárközi István névre szóló munkakönyvvel igazolta magát. A csendőrök ezzel nem elégedtek meg, ujjlenyomatot vettek róla, és megküldték az Országos Nyilvántartónak. Kiderült, hogy azonos Herceg, Orbán, Kovács, Sárközi István, Vésó, Kolompár, Lakatos, Herceg, Orbán, Sztojka János, Ajtai Sándor Máté (Fakatona) nevű cigánnyal, aki a következő születési helyeket használta; Kecskemét, Nyíregyháza, Kistelek, Battonya, Biri, Vecsés. Körözte a budapesti rendőr-főkapitányság, a miskolci és a szentesi rendőrkapitányság, a cinkotai, pestszentimrei, érdi, biai, budaörsi, alagi, budakeszi, szegvári, abonyi, enyickei, nagyvidai, hejőcsabai, hernádszadányi csendőrsők és a pécsi csendőrnnyomozó alosztály. A körözések alapjául szolgáló bűncselekményeket hét hónap alatt követte el. – *Csendőrségi Lapok*, 1941. évi 10. szám (május 15.)

társát és nevelt fiát 1929. április 14-én bezállították a pestvidéki törvényszék fogházába, majd Párnót és Herceg Orbán Máriát letartóztatták, Vésót pedig április 16-án kiengedték. Párnó ebben az eljárásban is Lakatos János Kunaként nevezte meg magát, azt állítva, hogy keceli születésű napszámos, egyébként Pesterzsébet, Akácfa u. 42. szám alatti lakos. Ujjlenyomatait levették, és április 25-én beküldték az Országos Nyilvántartónak. Párnó valószínűleg nyugodt volt, hisz Lakatos János Kunaként a kalocsai ügy tapasztalatai alapján nem kellett attól tartania, hogy valódi személyazonosságára fény derül. Az Országos Nyilvántartótól mégis az a válasz érkezett vissza, hogy ujjlenyomatai alapján Lakatos János Párnóval, a dánosi ügyben életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt fegyenczel azonos. Ez azonban megkérdőjelezi a kalocsai tévedésre adott hivatalos magyarázatot, hisz ha Párnó ujjlenyomat-lapjára 1908-ban Kuna adatait írták rá, akkor a Nyilvántartó tévedése az újabb eljárásban sem derülhetett volna ki. Közben Párnó többször is megjárta a törvényszéki fogház kórházát, furunkulussal a combján és az arcán kezelték, illetve rühes volt.⁴³

Személyazonosságának megállapítására természetesen vizsgálat is indult, amelynek híre állítólag eljutott a dánosi ügy egykori ügyészéhez is. Az ekkor már a Pestvidéki Törvényszék elnökeként dolgozó dr. Gáll Endre magához rendelte a kétes személyazonosságú gyanúsítottat, és amikor meglátta, így kiáltott fel: „Menj te betyár! Hiszen te Lakatos Párnó János vagy!”⁴⁴ Ezek után Párnó 1929. október 5-én ismételen megkezdte életfogytiglani szabadságvesztésének letöltését, amelynek végrehajtására 1929. december 4-én szállították be a váci fegyházba. Bizonyára kevésbé vigasztalta, hogy abban a lopási ügyben, ami miatt eredetileg Alsódabason ismét elfogták, bizonyíték hiányában már 1929. május 28-án, egy másik, még 1927-es ügyszámon indult ügyében pedig 1929. szeptember 21-én mentették fel. Élettársát, Herceg Orbán Máriát viszont az alsódabasi ügyben 2 hónapi fogházbüntetésre ítélték, amelyből 1929. június 12-én szabadult.

A Pest megyei ügyek sokáig eredménytelen nyomozásában közben jelentős fordulat történt. 1929. május 4-ről 5-re virradó éjjel Krausz Róbert pesterzsébeti fűszerkereskedő arra riadt fel Alsóhatár utca 97. szám alatti házában, hogy valaki motoszkál az üzletében. A kereskedő rálőtt a betörőre, aki kimenekült a házból. A helyszínen a ház előtt találtak egy tyúkot, amelyet szintén aznap éjjel a közelből, Takács Józsefné udvarából loptak el, illetve egy férfikalapot. Mint kiderült a kereskedő lövése megsebesítette Herceg Rafael Lajos, alias Rafael Jánost, aki mikor a pesterzsébeti Kakas-tónál súlyos sebesülten rátaláltak, azt mondta, hogy valaki leszúrta. A rátaláló járőrelők bekötözték és bevitték a kórházba, ahol nemsokára meghalt. A boncolás kiderítette, hogy nem szúrta, hanem lőtt seb okozta a halálát, ami után már nem volt nehéz kideríteni, hogy ő volt a kereskedő által lelőtt betörő.⁴⁵ Ezen a nyomon elindulva 1929. május 24-én Kispesten a rendőrség letartóztott több személyt, köztük Horváth Bálint és Klósz Béla nevű többszörösen bűn-

43 MNL–PML. VII.101. Pestvidéki kir. Törvényszéki Fogház iratai. Kórházi betegfelvételi könyvek.

332. kötet 237. folyószámon felvett bejegyzés

44 *Váci Hírlap*, 1930. január 19.

45 MTI Hírárchívum 1929. május 8.

tetett kóbor cigányokat, valamint több fiatalokót. Pár nap múlva ugyanebben az ügyben (rendőrségi ügyszám: 59263/1929) szintén Kispesten letartóztatták Párnó nevelt fiát, az éppen a Balog Mihály nevet használó Vésót is (az akkor kb. 22 éves Vésó azt állította magáról, hogy 13 éves).

Kimutatható tehát kapcsolat a sajtóban „*kispesti rablóbanda*” néven emlegetett díszes társaság és Sztojka Párnó között, de ebben az ügyben Párnó nem volt vádlott. Ezt azért fontos leszögezni, mert az MTI nyomán a sajtóban megjelent az a valótlan hír, hogy ő is a pestvidéki törvényszék előtt három napon keresztül tárgyalás ügy vádlottjai közé tartozott. A sajtó beszámolt arról is, hogy amikor 1930. január 14-én a Székely Lajos által vezetett bírói tanács a tárgyalás végén „a dánosi ügy egykori vádlottját” felmentette – Horváth Bálint hat-, Klósz Béla négyévi szigorított dologházat kapott, Párnó nevelt fia, Vésó pedig az aszódi fiúnevelő intézetbe került –, „Lakatos Kuna János” megpróbált megszökni az öt Vácra visszaszállító vonatról. A tudósítás szerint az őt és Varga Balázs váci fegyőrt szállító vonat pályafelújítási munkák miatt lelassított, és mikor a kalauz kinyitotta az ajtót, hogy megnézzék mi a lassítás oka, „Kuna” leugrott és futásnak eredve szökést kísérelt meg. A fegyőr szintén leugrott, és a menekülő rab után vetette magát, majd két riasztólövés után harmadik lövésével halálosan megsebesítette. Az őt fegyverhasználatát jogosnak és szabályosnak minősítették, miután több tanú is állította, hogy az üldözött személy sem a figyelmeztetésre, sem a riasztó lövésekre nem állt meg.⁴⁶

Az először a kutatót is mehökkentő és gondolkozásra készítő tudósítások alapján persze arra is lehetne következtetni, hogy a „*kispesti rablóbanda*” ügyében a valódi Lakatos János Kuna – tehát Párnó öccse – volt a vádlott, és őt lőtték le, hisz akár Párnóval együtt vagy külön, ő is megszökhetett Illaváról és bátyjához hasonlóan folytathatta bűnözői tevékenységét. Ezt támasztaná alá az is, hogy fegyházi törzskönyvei alapján Párnó bizonyíthatóan nem volt a kispesti ügyek vádlottja, továbbá „köztudomásúan” 1937-ben szabadult ki életfogytiglani szabadságvesztéséből, ergo őt nem sebesíthették meg halálosan 1930-ban a fegyőr lövései.

Azt, hogy mégsem az igazi Kunát lőtték le a tárgyalás után, az alábbiak is megkérdőjelezzik:

- a valódi Lakatos János Kuna nem szerepel a pestvidéki törvényszéki fogház törzskönyvében, márpedig ha ő is az ügy gyanúsítottja, majd vádlottja lett volna, bizonyosan letartóztatják,
- váci fegyenc-törzskönyve alapján Sztojka Párnót 1930. január 14-én – azon a napon, amikor a kispesti rablóbanda ügyében ítéletet hirdettek – átkísérték a pestvidéki királyi törvényszékhez.

A fentiek alapján következtetni lehetett arra, hogy Párnó volt a tárgyalás után lelőtt fegyenc, az MTI és az ő híre alapján tudósító újság gondatlan volt, Párnó nem halt meg a fegyőr lövésétől, csak megsebesült. A kérdésre, hogy mi történt valójában 1930. január 14-én, megnyugtató választ kaphatunk Kristóf József váci fegyőr – és nem Varga Balázs, ilyen nevű fegyőr nem szolgált ekkor Vácra – sze-

⁴⁶ MTI Hírárchívum 1930. január 17. és Magyarország. 1930. január 18.

mélyes aktájában lévő eredeti dokumentumokból és az esetet már pár nappal később megíró, a „fegyházügyekkel” érthető okokból elég sokat foglalkozó Váci Hírlapból. Eszerint aznap Párnó és az őt kísérő Kristóf József fegyőr Párnó pestvidéki törvényszéken tartott kihallgatása után a Nyugati pályaudvarról du. 6 óra 35 perckor induló vonattal indultak vissza Vácra. A fegyőr jelentése szerint már a pályaudvar várótermében felfigyelt egy „feltűnően csúf” cigányasszonyra és egy suhancra, akik őt szemmel tartották, majd a vonatra is felszálltak, és engedélyt kértek a fegyőrtől, hogy élelmiszert adhassanak át Párnónak. A fegyőr ezt a szabályokra történő hivatkozással nem engedélyezte. Megérkezvén a megszokott útvonalon, a Szent István téren keresztül a Szent János utca irányába haladtak a fegyház felé, amikor a Szent István tér és a Rákóczi út keresztezésénél Párnó hirtelen megfordult és visszafelé, a vasút irányába kezdett el futni. A tapasztalt fegyőr⁴⁷ nem tudta követni a köpenye és a fegyvere miatt, de rögtön lekapta a válláról a puskáját, majd háromszori „Állj” felszólítás után egyet-egyet a menekülő irányába lőtt, és harmadszorra egy fájdalmas sikoly igazolta vissza, hogy talált. A fegyőr és a fegyenc között ekkor már kb. 50 lépés távolság volt.

Párnó egy közeli kapualjban esett össze, a fegyőr a lövöldözésre odagyűlt személyek közül Sára István festőt, Fehér György lemezgyári munkást, Zemanovich János palafedőt és Dancsik József asztalost kérte meg, hogy a látszólag élettelen testet segítsenek neki bevinni a fegyházba. Odaérve a fegyház portáján tették le Párnót, majd Rusztek Lajos fegyházigazgató intézkedésére a fegyház főorvosa, dr. Kemény Gyula és a város tisztiorvosának csak nemrég, 1929. december 21. napján megválasztott dr. Hajagos László sebész még aznap éjjel megműtötték. A műtétről felvett jegyzőkönyv szerint a fegyőr Mannlicher fegyverének lövedéke a hátán hatolt be a jobb csípője felett, majd keresztülment a testen és a borda jobboldalán. A műtét azonban sikerült, Párnó a fegyház kórházában került elhelyezésre, ahol már január 17-én láztalan volt. Természetesen az ilyenkor kötelező vizsgálatot is lefolytatták és megállapították a fegyverhasználat jogszerűségét. Ezt Párnó biztosan nem így gondolta, mert emberölés kísérlete miatt feljelentette Kristóf Józsefet a pestvidéki ügyészségen. Párnó azt állította, hogy Vácra történő megérkezésük után a fegyőr a Szent István tér sarki kocsmája melletti mellékutcába vezette és puskatussal hátba ütötte, ami miatt – tartva a további bántalmazástól – vissza akart futni a fegyházba, gondolva, hogy ott baja nem eshet, de az őt lelőtte. A pestvidéki ügyészség az ügyet 1930. február 4-én megszüntette, nem fogadva el Párnó objektív adatokkal alá nem támasztható állítását, így a fegyőr büntetőjogi felelősségre vonása a jogos fegyverhasználat miatt fel sem merülhetett.⁴⁸

Felmerül a kérdés, hogy miért kellett Párnónak egyáltalán megjelennie az 1930. január 14-i tárgyaláson, ha ő maga nem is volt vádlott. Ezt magyarázhatja akár nevelt fia, Vésó szerepe, de sokkal valószínűbb, hogy összefüggés volt a kispesti ügy és egy korábbi ügy között, amelyről csak annyit tudunk, hogy szerepelt benne Lakatos János Kuna neve és a kalocsai törvényszék járt el benne 2176/1928.

47 Kristóf József 1919. november 30. napjától szolgált fegyőrként.

48 MNL-PML. VII.101. Váci kir. Országos Fegyrintézet iratai 1855–1944. i) őrszemélyzetre vonatkozó iratok. 7. doboz: Kristóf József fegyőr iratai, továbbá Váci Hírlap. 1930. január 19.

ügyszámon. A budapesti ítéletábra hiányos irataiból⁴⁹ kiderül, hogy az ügyben szerepelt egy Katzenbach János soltvadkertesi lakostól ellopott vadászfegyver is, ami alapján arra következtethetünk, hogy az 1928 augusztusában Kiskőrösön, a kovácsműhelyben elkövetett betörés volt az inkriminált eljárás tárgya. Ha azonban ez így volt, akkor 1928-ban úgy folytattak le egy eljárást Párnóval szemben, hogy nem derült fény a valódi személyazonosságára.

Szinte biztos, hogy a Sztojka Párnóval 1928–29-ben történtek sarkalták az igazságügyi és belügyi kormányzatot arra, hogy az országos bűnügyi nyilvántartásról szóló rendelet ujjlenyomat-felvétellel kapcsolatos rendelkezéseit módosítsák. Az 1930. december 1. napján kelt, az igazságügyi és a belügyminiszter által közösen jegyzett 43.800/1930. számú rendelet előírta, hogy a „*kóbor cigányokról mindannyiszor fel kell venni az ujjnyomatokat, valahányszor ellenük új bűnvádi eljárást tesznek folyamatba, még abban az esetben is, ha a vonatkozó feljegyzésekből megállapítható, hogy ujjnyomatlapjukat az országos bűnügyi nyilvántartásba már beküldték.*” Ilyképpen Sztojka Párnót illeti az a kétes dicsőség, hogy viselt dolgaival nem csak az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal létrejöttét, de több mint két évtizeddel később a hivatal tevékenységére vonatkozó szabályozás módosítását is befolyásolta. Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalban egyébként már korábban is észlelték, hogy különösen a kóbor cigányok voltak azok, akik a bolondját járatják az életkorukkal kapcsolatban a hatóságokkal. Egy a daktiloszkópiával foglalkozó – még Sztojka Párnó lebukása előtt megjelent – szakkönyv szerint a nyilvántartóban az életkorral kapcsolatos visszaélések miatt kialakult gyakorlat alapján az ismeretlen személyazonosságú cigányok ellenőrzése során az általuk bemondott születési évhez képest plusz-mínusz húsz év anyagában kerestek egyező ujjlenyomatot. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy ha 1881-es születési évet mondott be a gyanúsított, akkor az 1861 és 1901 között születettek között prioráltak, de arra is volt példa, hogy harminc évvel fiatalabbnak állította magát valaki a valódi életkoránál. Nem cigányok esetén ugyanez az eljárás plusz-mínusz tíz évet jelentett.⁵⁰

Párnó 1933 novemberében a váci fegyházban életfogytiglani szabadságvesztéséből a feltételes szabadlábra helyezését kérte. Kérelmében előadta, hogy szökése alatt öt évet ült Lakatos János Kunaként Szegeden. Ennek bevallásában valószínűen az motiválta, hogy bár meg volt a kitöltött 15 éve⁵¹ – ennyi szükségeltetett az életfogytiglani fegyházbüntetésre ítéletknél minimálisan a feltételes kedvezmény kérvényezéséhez –, a „plusz” kitöltött öt évvel talán nagyobb eséllyel engedélyezik számára szabadlábra helyezését. Az ezt követő vizsgálat, amelyet a pestvidéki királyi ügyészség folytatott le, Párnó állítását mindenben alátámasztotta. Bejelentésével azonban elszámította magát, mert a valóság közlésével az igazságszolgáltatást a saját súlyos hibájával szembesítette, amit a dánosi rablógyilkosság „főcinkosától” bizonyára nem vettek jó néven, ráadásul arra is felhívta a figyelmet,

49 MNL-BFL VII.1. Budapesti Királyi Ítéletábra iratai VII.1.d. B.IX. 8751/1930.

50 SCHREIBER Dániel: *Daktiloszkópia*. Arany János Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, (1925). 101. p.

51 A 15 évet 1909. január 12-e és 1920. október 15-e – szökésének általa állított időpontja –, valamint 1929. október 5-e és 1933. novembere között kell számítani.

hogy a kalocsai bűncselekményeit visszaesőként követte el. Az ügy ekkor jogi szempontból is érdekes fordulatot vett, a koronaügyészség ugyanis a jogegység érdekében 98/1934. kü. szám alatt jogorvoslással a kalocsai törvényszék illetve a tábla által kiszabott ítéletek miatt, mondván az eljáró bíróságok nem vették figyelembe az 1880. évi XXXVII. törvénycikk 35. §-át amely kimondta, hogy „ha életfogytig tartó fegyházra ítélt felegyenc oly bűntettet követett el, melyre 10 évig terjedhető, vagy ennél hosszabb tartamú fegyházbüntetést állapít meg a törvény: az illetékes bíróság által sötét magánzárkába való elzáratásra, és ezen felül hetenként két napon át kenyér és víz melletti böjtölésre ítéendő.” A koronaügyészség érvelése szerint ez a szabály egyértelműen sérült, hisz az eljáró bíróságok nem tudhatták, hogy egy életfogytiglani fegyházbüntetésre elítélt felegyenc felett ítéleznek ismét, ezért az idézett szankciókat nélkülöző ítéleteket meg kell semmisíteni és új eljárást kell lefolytatni.

Az ügy 1934. február 23-án a Curia elé került, ahol dr. Oswald István kúriai másodelnök jogegységi tanácsa (az előadó dr. Mendelényi László volt) B.I. 434/1934/69. számú határozatában – miután ismertette a Párnó elítélésével kapcsolatos vizsgálat tényeit – megállapította, hogy a kalocsai ügyben Párnó elítélésére a törvény megsértésével került ugyan sor, azonban az eredeti ítélet hatályon kívül helyezésére nincs lehetőség, mert Sztójka Párnó az öt éves szabadságvesztés kitöltése alatt tulajdonképpen az eredeti életfogytiglani büntetését töltötte.⁵²

Az idősödő Párnót ekkor még nem engedték el, továbbra is a váci fegyház lakója maradt. Saját későbbi elmondása szerint a II. emelet 30-as cellájában raboskodott három gyilkos, egy gyújtogató és egy gyilkossági kísérletért elítélt felegyenc társaságában, akikkel jóban volt, „csupa jó cimbor, sohase veszekedtünk.” Kosárfonóként „úri dolga” volt, később pedig a mosodában volt főmosó, négy ember tartozott a keze alá, akik az elítéltek ruháit mosták, ő pedig felügyelte a tevékenységüket. Két pengőt keresett havonta, amit teljes egészében „kispeizolt”, vagyis élelmezésének javítására költött. A fegyházban egyébként állítólag úgy ismerték, hogy a „nagymondható”.⁵³ Ezt a kifejezést egy régebbi magyar szótár⁵⁴ szerint olyan személlyel szemben használták, aki a dolgokat nagyítva adja elő és „magafelől fennhézva beszél”. 1936-ban Beöthy Kálmán csendőr százados – aki a büntetés végrehajtásáról szóló cikksorozatához gyűjtött ott anyagot – találkozott vele a váci fegyházban („öreg alacsony cigány, tagja volt a dánosi gyilkos társaságnak”). Beöthy – mivel tudott korábbi szökéséről – megkérte „mutassa meg hol az a lövés, amit a múltkori lógásért kapott.” Párnó felhúzta testén az inget, „testének jobboldalán hatalmas forradás, a fegyőr jól célzott.” Találkozásuk során Párnó állítólag összetett kézzel könyörgött a csendőrtisztnek, hogy elég volt már neki, szabadítsa ki, mert

52 MNL-BFL VII.1. Budapesti Királyi Ítéletábla iratai VII.1.d. 17.B. 10.958/1923. sz. Az iratok között megtalálható a kalocsai törvényszék eredeti ítélete, a másodfokon eljáró budapesti tábla végzése és a Curia 1934-es határozata is. A Curia döntéséről 1934. március 20-án beszámolt a Magyar Országos Tudósító törvényszéki kiadása is, de a jogegységi határozat – más jogegységi határozatokkal szemben – nem jelent meg nyomtatásban.

53 *Váci Hírlap*, 1937. július 21.

54 <http://magyar-nyelv.rajtmester.hu/?p=191> (A letöltés időpontja 2014. február 27.)

nem bírja ki életfogytiglan.⁵⁵ Kérése végül 1937. július 13-án teljesült, ekkor helyezték feltételeesen szabadlábra.

Még júliusban egy „angyal földi cigányputriban,” „gyerekei, unokái” körében készült vele az a már hivatkozott, több változatban is megjelent interjú,⁵⁶ amelynek szerzője leírja, hogy Sztojka Párnó a fegyházból történő kiengedésekor 60 éves volt, „kicsit megöszült, kicsit megkopaszodott (...) különben fiatalos külsejű. Középtermetű, sovány ember, sasorrú, kékszemű, bajusza kacskaringósra pödörve.” Az interjúban egy-két pohár bor után beszélt a dánosi rablógyilkosságról, beismerte a cselekmény elkövetését, de a saját szerepéről, cselekvőségéről nem mondott semmit, sőt azt állította, hogy a többiek a végén még őt is majdnem meggyilkolták. Állítása szerint ezért nem maradt velük, ami ugyanúgy ellentmond a tényeknek, mint a gyilkosságokról előadott verziója a helyszíni adatoknak. Eszerint Szarvas István csárdás a gyilkosság napján napszámra fogadta fel őket, majd este, mikor már „meggyúlt bennük” a csárdástól kapott pálinka, Szarvasné elkezdett az urával perelni az ivóban, hogy miért enged be a csárdába cigányokat, majd előzetes figyelmeztetés nélkül többször rájuk lőtt, mire Trokár Marcsa „elkapta hátulról az asszony nyakát, az meg azon nyomban leesett a földre, mint egy hulla. Aztán meggyilkoltak ott mindenkit.”⁵⁷ Bizonyosan hazudott az újságírónak az Illavát követő éveiről is, mondván „tíz évig privátban éltem,” holott tudjuk, hogy ebben az időben öt évet húzott le Szegeden.

Beszámolt bűntársai sorsáról is, állítása szerint nemcsak Kolompár Balog Tuta, de Sztojka Dollár, Sztojka Bajka és Kuna is meghaltak – ez megmagyarázza azt is, miért vette fel bátran öccse személyiségét – „mejjbetegségben” (tüdőgümőkór) az illavai fegyházban. Bűntársai többségének halála valószínűen igaz, hisz egy 1914-ben megjelent cikk szerint az illavai fegyházban 30–35%-os volt a halálozási arány, az elhunytak 85–90%-ánál pedig a tüdővész volt a halál oka.⁵⁸ Párnó arról is értesült, hogy Trokár Marcsa is meghalt a márianosztrai börtönben, bár az ő halálának időpontját rosszul tudta.⁵⁹ Az újságíró figyelmeztetésére, hogy vigyázzon, nehogy visszakerüljön, a következőket válaszolta: „Ééén?! Vissza?! Akkor inkább dögljek meg. Ha nekem nem vót elég, nem tanultam meg a szabályokat, akkor nem vagyok semmi sem. Én kérem megtanultam minden fegyháznak a politikáját, én már oda vissza nem megyek.”

Sajnos Párnó nem hallgatott az újságíró figyelmeztetésére...

Még 1937-ben újabb eljárás indult ellene lopás bűntette miatt a pestvidéki törvényszéken, amelynek során az 1938. február 11-én kelt B.XI. 14750/1937/7. szá-

⁵⁵ Csendőrségi Lapok, 1936. évi 22. szám

⁵⁶ Váci Hírlap, 1937. július 21.; Keleti Újság, 1937. július 25. Az interjút forrásmegjelölés nélkül idézi PINTÉR István: Rendnek muszáj lenni... Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1973. 117–118. p. –, majd tévesen azt állítja, hogy Párnó még abban az évben meghalt.

⁵⁷ Párnó állítása – többek között – azért sem felelhet meg a valóságnak, mert a csárdás felesége és nevelt lánya már lefekvéshez készültek, alsó ruhában voltak, mikor meggyilkolták őket a saját szobájukban.

⁵⁸ Csendőrségi Lapok, 1914. évi 30. szám

⁵⁹ Trokár Marcsa nem 1919-ben, ahogy Párnó állította, hanem 1917. december 24-én halt meg Márianosztrán.

mú ítélet szerint 2 hónap böjt nélküli, minden harmadik napon félbeszakítással végrehajtandó sötét magánzárkában való elzárásra ítélték. Mivel életfogytiglani fegyházbüntetésből volt feltételesen szabadlábra helyezve, újabb elítélése miatt az igazságügyi miniszter 1938. március 24-én kelt 9579/1938.I.M.VI. számú rendelkezésével elrendelte a büntetés végrehajtásának folytatását. Sztójka Párnót 1938. április 1-én – úgy tűnt immár ténylegesen végleg, életfogytiglan – ismét beszállították a váci fegyházba. Azonban Sztójka Párnó nem halt meg Vácon, az ott elhunyt fegyencek anyakönyvében legalábbis nem szerepel a neve.

A váci fegyházban még 1929-ben megkezdett törzslapjának – melynek második oldala középen le van tépve, így hiányos – ceruzával írt bejegyzése szerint: „Katonának bev. 1942. X. 26-án”.⁶⁰ Eszerint az akkor kb. 65 éves Sztójka Párnó életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélt fegyenc, dánosi rablógyilkos 1942. október 26-án bevonult katonának, ami első hallásra teljes képtelenség. Csakhogy...

1942. október 31-én – ekkor a 2. magyar hadsereg már a Don partjainál állt – jelent meg az Igazságügyi Közlönyben Horthy Miklós Kormányzó 1942. október 21. napján kelt legfelsőbb elhatározása, amely a katonai érdemeket szerzett egyének kegyelemben részesítéséről szólt. Ez ugyan nem vonatkozott a jogerős szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltekre, de a legfelsőbb elhatározás végrehajtására kiadott és szintén ebben a közlönyben megjelent 77.600/1942. I.M. számú rendelet 5. §-a utal arra, hogy a szabadságvesztés- büntetésüket töltő elítéltek büntetésének félbeszakítása tárgyában „külön igazságügyi miniszteri rendelet intézkedett.” Ez a rendelet nem jelent meg az Igazságügyi Közlönyben, ettől függetlenül Czeglédy Gyula tartalékos főhadnagy, „fegyencszázad” parancsnok csak az interneten olvasható naplójából⁶¹ tudjuk, hogy a fegyházakból ekkor kiengedett, katonai szolgálatot vállaló fegyencek között gyilkostól a kasszafúróig, zsebestől a szélhámosig mindenféle bűnöző megtalálható volt, így igenis elképzelhető, hogy Párnó is bevonult. Bevonulása csak egy célt szolgálhatott; az első adandó alkalommal történő szökést. Czeglédy Gyula naplója szerint ezt mások is így gondolhatták, az ő 165 fős „fegyencszázadából” a frontra történő kikerzésig 45 fő szökött meg.

A fegyencszázadok azonban csupán menetalakulatok voltak, amelyek állományában az elítéltek a hátországi alapkiképzés után a hadművelleti területre érkeztek. Itt a századokat feloszlották, és állományukat szétszították a magyar 2. hadsereg három hadtestéhez, ahol pedig az egyes könnyűhadosztályok a gyalogszázaljak puskásszázadainak veszteségpótlására osztották be őket. Így a legtöbb Don mentén harcoló honvéd gyalogszázaljba kerültek fegyencek egyes pótlásként, és nem kötelékben.⁶² Levéltári forrás bizonyítja, hogy 1942 decemberében 709 főnyi, nemzethűség szempontjából megbízható, azaz fegyveres katonai szolgálatra alkalmazható fegyenc érkezett be a magyar 2. hadsereg mögöttes te-

60 MNL-PML. VII.101. Váci kir. Országos Fegyintézet iratai 1855-1944. B. Fegyencek törzskönyvei. 170. kötet (1929-1931) 5011. törzskönyv

61 <http://gyula.czegledy.hu/>

62 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár parancsnokának Lev-179- 1/2014. szám alatt a szerzőhöz írt levele

rületére.⁶³ A nemzethűség szempontjából megbízhatatlan elítélteket különleges munkaszolgálatos századokba osztották be, nem pedig harcoló alakulatokhoz. Több mint valószínű, hogy Párnó is – ha útközben nem szökött vagy halt meg – ilyen munkaszolgálatos századhoz került, egyrészt a kora miatt, másrészt mivel írástudatlan volt, hisz a honvédséghez az analfabétákat egyébként is elsősorban munkaszolgálatra vonultatták be.

Mivel a fegyencek 1942 decemberében, közvetlenül a szovjetek doni áttörése előtt kerültek szétszétásra a csapatok között, Sztojka Párnó a magyar királyi honvédség egyenruhájában, nagy valószínűséggel valahol a Szovjetunióban halt meg – talán hősi halállal – vagy esett fogságba. Ez azonban egyáltalán nem biztos. Lakatos Balog János neve egyetlen veszteséglistán sem szerepel, és akinek halálhírét keltik – mint neki 1930-ban – az sokáig él...

⁶³ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, m. kir. 2. hadsereg iratai, 1942. évi 1583. számú hadinapló-meléklet.